

Pr. Ion Vicovan, Pr. Radu Preda, Pr. Cristian Barnea
(editori)

ORTODOXIE ȘI MODERNITATE. O DEZBATERE NECESARĂ

Acta Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”
ediția a VIII-a
Iași, 11-14 mai 2021

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2022

CUPRINS

Argument editorial	7
Deschiderea oficială	11
Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei	14
Prof. univ. dr. Tudorel Toader	17
Pr. conf. univ. dr. Radu Preda	19
Dezbaterea publică: Poate fi modernitatea ortodoxă? <i>(Prof. univ. dr. Dan Dungaciu, Conf. univ. dr. Adrian Papahagi, Sever Voinescu, Arhidiacon. lect. univ. dr. Sorin Mihalache, moderator: Pr. conf. univ. dr. Radu Preda)</i>	24
Conferința inaugurală: Ortodoxie și modernitate. Relația dintre ele și situația actuală <i>(Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Popa)</i>	69
I. Biserica și lumea în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae	
Dumitru Stăniloae – un răspuns de inspirație patristică la o celebră sentință carteziană <i>(Prof. univ. dr. Ștefan Afloroaei)</i>	81
Biserica și lumea în teologia Părintelui Dumitru Stăniloae <i>(Pr. prof. em. dr. Ștefan Buchiu)</i>	96
II. Abordare istorico-filosofică a secularizării	
Reflecții asupra relației dintre tradiție și modernitate în teologia părintelui Dumitru Stăniloae <i>(CȘ II dr., Academia Română, Bogdan Tătaru-Cazaban)</i>	117
Secularizarea – repere istorice. Ortodoxia – remediul ei verificat <i>(Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan)</i>	134

III. Răspunsuri teologice la secularizare

Understanding Secularity in Orthodox Christian Contexts: An Ominous Threat or a Creative Challenge for the Church? <i>(Prof. univ. dr. Vasilios N. Makrides)</i>	159
Ortodoxie fără frontiere – dar cu limite – sau despre ispita secularizării în modernitate <i>(Pr. conf. univ. dr. Dan Sandu)</i>	181
Secularizarea „între lumea dezlănțuită” și „creația lui Dumnezeu.” Pentru o teologie a paradoxului în 10 teze <i>(Pr. conf. univ. dr. Radu Preda)</i>	206

IV. „Oportunitățile” secularizării: Misiune și hermeneutică

„Creștinismul este veșnic modern” (Iuliu Scriban). Întruparea „modernității” creștine în modernitatea timpurilor <i>(Pr. prof. univ. dr. Ioan Moga)</i>	213
Modernitate, secularizare, religie: în căutarea conjuncțiilor adecvate <i>(Conf. dr. Constantin Iulian Damian)</i>	228

V. „Oportunitățile” secularizării: Biserica și pandemia (un început de dezbateri)

Viața în pandemie - un ritual inițiativ desacralizat? <i>(Prof. univ. dr. Nicu Gavriliuță)</i>	246
Împărtășirea credincioșilor în tradiția ortodoxă – provocări mai vechi și mai noi. Abordare liturgico-pastorală <i>(Pr. prof. univ. dr. Viorel Sava)</i>	257

Bibliografie generală	299
------------------------------------	-----

Index	319
--------------------	-----

ARGUMENT EDITORIAL

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași a organizat, cu ajutorul lui Dumnezeu, în 2021, a VIII-a ediție a tradiționalului Simpozion Internațional „Dumitru Stăniloae”.

Având în vedere condițiile sanitare impuse de pandemie și starea de incertitudine permanentă, ediția din 2020 nu a mai avut loc. Într-un fel, acest gol în seria întâlnirilor noastre reflectă pe acela resimțit de mulți dintre noi. Unii au fost izolați de familiile lor, aflate la distanță, de locul de muncă, parte din activitate mutându-se în mediul virtual, de locurile și obiceiurile care formau, la un loc, mediul „normal” al vieții personale și sociale. Continuând pandemia cu tot cortegiul de restricții și fără a se întrevădea un sfârșit al ei într-un viitor apropiat, în perioada 11-14 mai 2021, am reluat seria întâlnirilor și am organizat ediția a VIII-a a acestui Simpozion, dar, de data aceasta, în format online. Mulțumim tuturor celor care au participat pentru adaptarea din mers la noile condiții tehnice, așa cum mediiile ne exprimăm recunoștința și față de cei care, din spatele ecranelor, au făcut posibil schimbul de idei.

Tema simpozionului, *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*, aleasă și propusă de către membrii Comitetului științific încă din 2020, reprezintă, fără îndoială, unul dintre cele mai actuale subiecte care privesc Ortodoxia în raport cu lumea, cu societatea de astăzi, în care ea este chemată să anunțe Evanghelia și să-l apropie pe om de Dumnezeu, Creatorul, Mântuitorul, dar și Proniatorul făpturii Sale. Pentru unii, Biserica, mai ales prin mesajul ei, exprimat în structura liturgică sau tonul omiletic-catehetic, pare anacronică, irelevantă pentru omul modern sau „omul recent”, după o expresie a unui cunoscut filosof contemporan. Pentru alții, mai cu seamă în aceste vremuri grele, marcate de pandemie, de crize de tot felul – economice, energetice și, nu în ultimul rând, geostrategice, dar și de

drame individuale, cumpene destinale, cum ar fi depresia - boala sufletească a secolului -, Biserica rămâne singura mângâiere și nădejde, reper constant, nefalsificat de mode trecătoare și nici aflat la dispoziția negocierilor ideologice. Între constatări de genul „doar Biserica ne-a mai rămas” și chemarea, uneori cu glas ridicat, ca „Biserica să se reformeze”, se întinde plaja unei confruntări mai ample și care se consumă în diferite feluri și intensități. Toate se pot subsuma, nu exclusiv din perspectiva timpului, numitului raport dintre Ortodoxie și modernitate. Or, să recunoaștem: chiar este o dezbatere necesară. Mai mult, inevitabilă. Tocmai de aceea, prin abordarea acestei teme, dorim să căutăm și să oferim posibile răspunsuri la întrebări firești privitoare la rolul și importanța Bisericii și a misiunii ei astăzi. În acest scop, au fost invitați să analizeze, să prezinte și să vină cu răspunsuri atât în cadrul dezbaterii publice, cât și în cursul celor șapte sesiuni științifice, specialiști din domeniile istoriei și teologiei, filosofiei și științei, sociologiei și antropologiei.

Organizat de Facultatea de Teologie, împreună cu Sectorul de Învățământ al Centrului Eparhial, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, formatul acestui prestigios eveniment academic, introdus în 2017 în programul activităților științifice, este unul aparte. Reușita lui nu ar fi fost posibilă fără inițiativa lansată de Arhim. dr. Hrisostom Rădășanu și activitatea constantă a membrilor comitetului științific (Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, Pr. conf. univ. dr. Radu Preda, Conf. univ. dr. Constantin Iulian Damian, Prof. univ. dr. Nicu Gavriluță, Pr. dr. Lucian Filip) împreună cu cea a moderatorilor fiecărei sesiuni. Memorabile sunt atelierile pe care colegii profesori le-au susținut în câteva dintre cele mai bune licee din municipiul Iași și în școlile teologice din cuprinsul Eparhiei Iașilor, precum încântătoare, asemeni unei rame potrivite pentru un tablou prețios, au fost și intervențiile corului bărbătesc „Sfântul Iosif Naniescu”, înființat și dirijat de către Pr. lect. univ. dr. Ionuț-Gabriel Nastasă.

Manifestarea academică din 2021 a fost deschisă oficial de către pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”, care, în cuvântul său, a arătat, pe de o parte, importanța și necesitatea temei simpozionului, iar pe de alta, nădejdea că el va aduce roade concrete în lucrarea formativă și pastorală a Bisericii.

Lucrările simpozionului au fost binecuvântate, și de această dată, de prezența și cuvântul Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan. În alocuțiunea sa, după ce a făcut o sumară și esențială incursiune în istorie, Părintele Mitropolit a subliniat importanța temei, dar și bogăția sau complexitatea ei, apelând la scrierile și viața unor teologi și sfinți contemporani precum Dumitru Stăniloae, George Florovsky, George Metallinos, Tristan Engelhardt și Sfântul Cuvios Sofronie Saharov, recent canonizat, amintind umbrele, evidențiind luminile și exprimând nădejdiile în privința relației dintre ortodoxie și modernitate. La rândul său, în cadrul deschiderii oficiale, prof. univ. dr. Tudorel Toader, Rectorul primei Universități moderne a României, a menționat rolul însemnat al Facultății de Teologie în cadrul Universității, precum și actualitatea temei simpozionului, propunând spre reflecție, pentru o viitoare dezbatere academică, relația dintre lege și morală, întrucât „orice normă juridică are drept fundament normele morale, însă nu orice normă morală devine și normă juridică”.

Programul a continuat cu dezbaterea publică în cadrul căreia Părintele conf. univ. dr. Radu Preda și-a provocat invitații – prof. univ. dr. Dan Dungaciu, conf. univ. dr. Adrian Papahagi, domnul Sever Voinescu și Arhid. lect. univ. dr. Sorin Mihalache – cu întrebarea: „Poate fi modernitatea ortodoxă?”. Festinul de idei și abordări care a urmat, accesibil și astăzi pe pagina de Facebook a simpozionului, a arătat complexitatea relației dintre Ortodoxie și modernitate în context european, din perspectivă istorică, culturală, geopolitică și eclesiologică, tensiunea dintre viața trăită în Iisus Hristos și unele accente ideologice care reanimă imaginarul și viața cetății, provocând, dar și oferind spațiu de mărturisire.

Părintele profesor Gheorghe Popa a susținut prelegerea inaugurală cu tema: „Ortodoxie și modernitate. Relația dintre ele și situația actuală”, așezând cei doi termeni în relație cu secularizarea societății actuale. Ca în fiecare an, prima secțiune de intervenții fiind dedicată memoriei și operei Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, academicianul Ștefan Afloroaei și Pr. prof. emerit Ștefan Buchiu au țesut gânduri și înțelesuri pline de lumină referitoare la locul omului față de Dumnezeu, față de aproapele și față de întreaga creație.

Abordarea istorico-filosofică a secularizării a fost oferită de către domnul Bogdan Tătaru-Cazaban și de Părintele Decan Ion Vicovan, iar

răspunsurile teologice la secularizare au fost date de către domnul prof. univ. dr. Vasilios N. Makrides împreună cu Pr. conf. univ. dr. Radu Preda și Pr. conf. univ. dr. Dan Sandu. Măsura în care secularizarea aduce oportunități pentru misiune și hermeneutică a fost descifrată cu generozitate de Pr. prof. univ. dr. Ioan Moga alături de domnul prof. univ. dr. Vasile Ișan și de domnul conf. univ. dr. Iulian Damian. Ultima sesiune a fost dedicată pandemiei și consecințelor acesteia asupra vieții religioase, oferind o interpretare clarificatoare și necesară din perspectivă filosofică, liturgică și interdisciplinară, cu precădere teologică și medicală, prin participarea la dezbateri a domnului prof. univ. dr. Nicu Gavriluță, a Părintelui profesor Viorel Sava și a Părintelui Arhid. Sorin Mihalache. De altfel, dezbaterile nu și-a propus să încheie simpozionul, ci prin diversitatea și anvergura ideilor să-l deschidă spre alte domenii și orizonturi, căutând să întrevadă în lumea de astăzi, marcată de atâtea incertitudini și frământări, lucrarea plină de iubire a lui Dumnezeu față de oameni.

Mulțumim tuturor celor implicați în organizare – inclusiv formatul online se cere „amenajat” –, echipei de la Sectorul de Învățământ al Arhiepiscopiei Iașilor, ascultătorilor în timp real sau a celor care au audiat ulterior lucrările simpozionului, celor care au pus întrebări și, evident, celor care au oferit răspunsuri. Nu în cele din urmă, mulțumim redacției Editurii Doxologia a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, pentru disponibilitate și profesionalism, calități demonstrate cu prisosință la fiecare colaborare.

Editorii

1. DESCHIDERA OFICIALĂ

Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Prof. univ. dr. Tudorel Toader*

Pr. conf. univ. dr. Radu Preda**

Moderator: Pr. prof. univ. dr. Ion Vicovan***

Părintele Decan Ion Vicovan:

Hristos a înviat! Înaltpreasfinția Voastră, Domnule Rector al celei dintâi Universități moderne a României, distinși contributory și organizatori, dragi colegi și iubiți studenți, stimați auditori și privitori, aducem mulțumire și înălțăm slavă lui Dumnezeu că ne-a ajutat ca în acest an de grație 2021, după anul pandemic trecut, să organizăm, după Săptămâna Luminată, una academică în Facultatea noastră de Teologie din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, parte a efortului formativ al viitorilor preoți sau a celor deja hirotoniți, dar și a laicilor, bărbați și femei, din Arhiepiscopia Iașilor, parte însemnată a Bisericii Ortodoxe Române.

Am afirmat că este o săptămână academică, având în vedere că în zilele de 10 și 11 mai 2021 s-au derulat, în cadrul Școlii noastre doctorale, Simpozionul Internațional „Studia Theologica Doctoralia” cu implicarea directă a inițiatorului ei, a Părintele prof. dr. Viorel Sava, căruia îi mulțumesc și pe această cale. Mai departe, în zilele de 11 și 12 mai, au avut loc ateliere în 11 licee și școli teologice din Iași și din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor. Astăzi, 12 mai, zi în care Biserica Ortodoxă Română pomenește un Sfânt tânăr mucenic, Ioan Valahul, care a pătimit în anul 1662

* Rectorul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

** Membru al Comitetului Științific al Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”.

*** Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași.

la Constantinopol, deschidem, cu ajutorul lui Dumnezeu și binecuvântarea Părintelui Mitropolit Teofan, cea de-a VIII-a ediție a Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae” cu tema *Ortodoxie și modernitate. O dezbatere necesară*.

Menționez că, această temă a fost propusă încă de anul trecut, dar din cauza pandemiei am fost nevoiți să o concretizăm în acest an. Mă gândesc că, acum se potrivește cuvântul psalmistului rostit în Psalmul 117, 18: „Certând m-a certat Domnul, dar morții nu m-a dat”.

De ce această temă?

Pentru că, Ortodoxia, în fond, este aceeași din toate timpurile și în toate locurile, dar nu mai puțin evident cu elemente și aspecte dictate, așa zicând, de contexte distincte, de persoane și de evenimente, doar Dumnezeu fiind ieri, astăzi și în veci, în timp ce Biserica lui Hristos traversează istoria. Martorii statorniciei și ai dinamicii deopotrivă sunt chiar Sfinții, adunați din mai toate epocile, din mai toate clasele sociale și vorbind limbi diferite. Aș aminti doar faptul că, precum știți cei mai mulți, Catedrala Mitropolitană din Iași are ca ocrotitori spirituali pe Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, care a pățimit la începutul veacului al IV-lea, pe Sfânta Cuvioasă Parascheva, care a trăit la începutul veacului al XI-lea, iar, mai nou, are ca ocrotitor și pe Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv, care a trecut la cele veșnice la începutul veacului al XX-lea.

Așadar, acești Sfinți, fără să fie indiferenți față de secolul în care au trăit, nu mai puțin au dat dovada mărturiei aceleași credințe și au avut același duh. Așa cum spunea Părintele Patriarh Daniel, în dinamica Bisericii și a teologiei trebuie să ținem cont de contextul istoric și cultural în care Biserica activează și, apoi, trebuie să răspundem, din acest punct de vedere, la problemele reale ale omului de astăzi. Biserica a dat un răspuns în vremurile de persecuții din primele secole creștine. Ea a venit cu răspunsuri, evident teologice și nu numai, în perioada controverselor doctrinare, de asemenea, a venit cu răspunsuri și cu mărturisiri de credință în veacurile XVI-XVII în urma Reformei și Contrareformei, de asemenea, a dat răspuns prin mărturisitorii ei în timpul regimului comunist.

Întrebarea este: ce trebuie să facă Biserica după '90, în anii de libertate, având în vedere că libertatea, de cele mai multe ori, greșit înțeleasă, nu este cea mai prielnică pentru întărirea, pentru consolidarea și pentru lucrarea

Bisericii, pe de o parte, iar, pe de altă parte, știința și tehnologia au cunoscut pași și trepte fără precedent până acum? De aceea, ne propunem ca, prin această temă, să plecăm de la constatarea că perioada în care trăim se confruntă cu o profundă sărăcie spirituală, așa cum afirma un mare teolog contemporan, Georgios Mantzaridis: „Ceea ce se ignoră însă mai mult astăzi este pauperitatea spirituală, care se găsește la baza tuturor marilor probleme; cu cât se va ignora mai mult nevoia îmbogățirii duhovnicești a omului, cu atât starea lumii se va înrăutăți. Așa-zisa calitate a vieții nu este doar devalorizată, ci și dezumanizantă. Pauperitatea spirituală este mai importantă și mai tragică decât cea materială”.

Așadar, plecând de la această realitate, încercăm, prin tema abordată în cadrul simpozionului nostru, să vedem care este rolul Teologiei astăzi. Și anume, Teologiei științifice - afirmă același mare teolog¹ - i se cere să aprofundeze sistematic problematica actuală, să cerceteze omul contemporan și problemele sale, și să comunice, în măsura în care este posibil, din interior, cuvântul său teologic. Desigur, Hristos nu încetează să fie: „ieri și azi și în veci”, însă fiecare epocă are nevoie de mărturia lui Hristos, în propria sa limbă, în legătură cu viața sa proprie, cu problematica sa. Hristos nu se prelungește în veci ca idee abstractă, ci în calitate de Trup concret, ca Biserică, avându-i pe credincioși ca membrii ai Săi, iar Teologia trebuie să fie vocea Bisericii în istorie, o voce care înnoiește și creează continuu noi sinteze prin intermediul mărturiei sale nepieritoare și unificatoare, într-o lume fragilă și fragmentată.

Deci, plecând de la realitatea sărăciei spirituale, trebuie să vedem care este rolul Teologiei astăzi și, pentru această temă, cu toate implicațiile ei, au fost invitați pentru a dezbate și pentru a răspunde împreună teologi, istorici, filosofi, sociologi, cărora le mulțumesc în mod deosebit. Avem participanți de la Universități din Germania, de la München, Erfurt, din Viena, din România (București, Cluj-Napoca, Iași) și pe parcursul acestor două zile vom căuta să răspundem la întrebările pe care le-am menționat.

În final, doresc să aduc alese mulțumiri Părintelui Mitropolit Teofan pentru susținerea și binecuvântarea acestui simpozion, Domnului Rector al

¹ Doctor Honoris Causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza”, la propunerea Facultății noastre, în anul 2014.

Universității „Alexandru Ioan Cuza”, prof. Tudorel Toader, pentru prezența la simpozion și în susținerea Facultății noastre, Sectorului de Învățământ al Arhiepiscopiei Iașilor, reprezentat și condus de Părintele Profesor și Consilier Cristian Barnea, Colegiului „Sfântul Nicolae”, Centrului de Formare Continuă, condus de Părintele Lucian Filip și, de asemenea, aduc mulțumiri Agenției de Presă „Basilica”, Radioului „Trinitas”, portalului „Doxologia” și Ziarului „Lumina”, care au promovat acest eveniment.

Așadar, vă invităm să fiți alături de noi la dezbaterea din această seară precum și la sesiunea de conferințe din zilele de 13 și 14 mai. Invit la cuvânt pe Părintele Mitropolit Teofan, căruia îi mulțumesc din nou pentru grija permanentă pe care o arată față de Facultatea noastră, pentru rugăciunea pe care o face pentru noi și împreună cu noi și, mai cu seamă, pentru proiectul inițiat și aflat într-o fază avansată de reabilitare și consolidare a clădirii unde funcționează Facultatea de Teologie.

Înaltpreasfinția Voastră, vă rugăm să binecuvântați acest eveniment academic și duhovnicesc în același timp.

Înaltpreasfințitul Părinte Teofan:

Am încercat să așez pe hârtie câteva gânduri, câteva îngândurări, lăsând răspunsul pe seama unor teologi din veacul trecut și pe seama dumneavoastră, cei care vă veți apleca cu acrivie, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste asupra acestui subiect.

Nu știm dacă, până în veacul al XIX-lea, s-a întrebat cineva: Este Biserica Ortodoxă din lume sau, în cazul nostru, din Principatele Române, în armonie cu acele vremuri? În ultimii 200 de ani, această chestiune a câștigat însă teren și, nu de puține ori, au fost exprimate direct sau indirect, de către diferiți intelectuali și politicieni, întrebări de felul: Este Ortodoxia compatibilă cu modernitatea? Nu ar fi fost oare mai bine ca românii să fi fost catolici sau protestanți? Uneori, pe seama apartenenței majoritare a românilor la Biserica Ortodoxă, au fost invocate rămăneri în urmă față de Occident, incapacitate de adaptare la ritmul de civilizație al lumii moderne.

De menționat faptul că, în a doua parte a primului mileniu creștin, modalitatea de viață reprezentată de Bizanț era considerată în Occident ca fiind nivelul cel mai înalt de civilizație din lumea creștină. Cum s-a ajuns

timp de un mileniu și jumătate la o răsturnare de realitate sau de percepție atât de spectaculoasă? Cutremurele istoriei, spun unii, ar fi cauza acestei dramatice schimbări: invaziile musulmane din Răsărit, Cruciada a IV-a, mongolii și, ulterior, turcii, Rusia ca mare putere în Răsărit, domniile fanariote de la noi, comunismul și cele de felul acestora ar reprezenta cauza rămânerii în urmă. Biserica Ortodoxă este menționată, adesea, ca fiind, de asemenea, un factor al înapoierii, o cauză a inadaptării noastre la cerințele vremii.

Desigur, Biserica Ortodoxă a fost, și nădăjduim să rămână, în contradicție cu lumea, în sensul cuvântului Domnului Hristos: „Dacă vă urăște pe voi lumea, să știți că pe Mine mai înainte decât pe voi M-a urât” (Ioan 15, 18). Dacă Ortodoxia este pentru unii „sminteală”, pentru alții „nebunie”, în sensul mărturisit de Sfântul Apostol Pavel în Epistola I către Corinteni (1, 23), pentru că este axată pe taina Crucii și a Învierii, atunci da, Ortodoxia nu se adaptează acestei lumi. Dacă modernitatea este văzută ca sincretism religios, ca abandonare a valorilor familiei, ca ideologie de gen cu toate componentele sale și alte lucruri asemănătoare, desigur, Ortodoxia este anacronică.

De-a lungul istoriei, în teritoriile locuite de creștinii ortodocși, s-au petrecut, din păcate, și multe lucruri care nu ne fac cinste. Pentru aceste situații reprobabile, suntem vinovați noi, ortodocșii, o parte dintre noi, desigur, nu Ortodoxia ca atare. Neviețuind în ritmul slăvirii celei drepte a lui Dumnezeu, s-au săvârșit greșeli de care nu Biserica Ortodoxă este responsabilă, ci aceia dintre noi care n-am înțeles întru totul sau poate deloc esența și adâncimea, înălțimea și cuprinderea acestei credințe. Îndrăznesc a spune că rămănerile în urmă în anumite segmente, rămănerile în urmă în sensul real al cuvântului, sunt legate tocmai de nearticularea vieții unor ortodocși la valorile Bisericii lor.

Teologi ortodocși de anvergură din veacul al XX-lea au subliniat faptul că fidelitatea față de Ortodoxie constituie calea de urmat pentru a fi, deopotrivă, fiu al Bisericii și ancorat armonios în sfera modernității. Eliberarea în totalitate din „captivitatea babilonică” a unor mentalități străine, care au făcut mult rău Ortodoxiei în precedentele două-trei veacuri, este calea de urmat în timpurile actuale și în cele viitoare, mărturisirea Părintele George Florovsky. Divino-umanitatea lui Hristos, extinsă în viața

concretă a creștinului ortodox, oferă acestuia capacitatea de a viețui, deopotrivă, în sfera veșniciei, cât și în mijlocul cetății, cu toate constrângerile sale, spune Părintele Dumitru Stăniloae. Fidelitatea față de dogmă, dimensiunea ascetică și apartenența la instituția bisericească, oferă creștinului ortodox puterea de supraviețuire într-un context ostil, sublinia Sfântul Sofronie Saharov, recent canonizat. Intensificarea angajării în viața de rugăciune, post, milostenie și experiența liturgică atotcuprinzătoare constituie răspunsul ortodox la provocările modernității, susține Tristram Engelhardt, teolog occidental, convertit la credința ortodoxă. Parohia mănăstirească – sinaxă euharistică și spital duhovnicesc – este singura cristelniță pentru rebotizarea și renașterea atât a ortodocșilor, cât și a eterodocșilor sau ateilor, mărturisește teologul grec George Metallinos.

Rog pe Dumnezeu să ne dăruiască puterea de a urma căii propuse de acești mari trăitori ai credinței ortodoxe din vremurile noastre. Vom realiza atunci faptul că, Ortodoxia este uimitor de veche și surprinzător de nouă în toate aspectele sale: „Cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi” (2 Corinteni 5, 17), mărturisește Sfântul Apostol Pavel.

Vă mulțumesc, cu recunoștință, tuturor celor implicați în organizarea acestei întâlniri, părinților și domnilor profesori din partea Facultății de Teologie, domnului Rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” și dumneavoastră, tuturor aceluia care veți contribui la sublinierea unor aspecte din viețuirea Bisericii noastre în aceste vremuri, precum și celor care v-ați alăturat nouă cu rugăciunea și cu prezența și veți rămâne împreună cu noi în aceste zile.

Dumnezeu să ne aibă pe toți în grija Sa!

Părintele Decan Ion Vicovan:

Mulțumim, Înaltpreasfinția voastră, pentru bogatul cuvânt susținut, plin de miez, arătând ce a fost, ce este și cum trebuie să lucreze Ortodoxia, după cum vă mulțumim pentru susținerea acestui Simpozion în formatul în care are loc de mai mulți ani de zile și pentru binecuvântarea pe care ne-ați dat-o ca el să-și împlinească, cel puțin într-o anumită măsură, scopul pentru care a fost organizat, cu precizarea că, în acest an, este mult mai

complicat, deși are loc în format online, decât în anii precedenți. Mulțumim, așadar, pentru binecuvântare și pentru cuvânt, Înaltpreasfinția voastră.

Mulțumim și domnului Rector al Universității „Alexandru Ioan Cuza” pentru prezența alături de noi, după cum aș dori să-i mulțumesc pentru faptul că, atunci când a avut posibilitatea, a participat la evenimentele organizate în cadrul Facultății noastre, atât la concertul de Crăciun, de pildă, cât și la festivitatea de încheiere a cursurilor, după cum îi mulțumesc și pentru faptul că în acest mandat, al doilea, a promovat pe unul dintre colegii noștri în demnitatea de Prorector al Universității și, în mod deosebit, i-aș mulțumi anticipat pentru faptul că ne-a promis sprijin, având în vedere că, în viitorul apropiat, dacă dă Dumnezeu, vom intra în procesul de reabilitare a clădirii Facultății și, vreme de vreo trei ani de zile, avem nevoie de mult sprijin din partea Universității și a domnului Rector.

Domnule Rector, mulțumindu-vă încă o dată, vă oferim cuvântul.

Domnul Rector Tudorel Toader:

Înaltpreasfinția voastră, Părinte Mitropolit Teofan, Părinte Decan al Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, domnule Academician, domnilor profesori, distinși participanți, vă mulțumesc pentru onoarea de a fi fost invitat la conferința „Ortodoxie și modernitate”, conferință devenită tradițională. Prestigiul conferinței, ajunsă deja la a opta ediție, este dat de înaltul patronaj al Mitropolitului Moldovei și Bucovinei, este dat de expertiza participanților, este dat de temele care sunt puse în discuție și care vor fi dezbătute pe parcursul întregii conferințe.

Prin Facultatea de Teologie Ortodoxă, prin colaborarea cu Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași conferă dimensiunea spirituală actului formativ al tinerelor generații, tuturor activităților desfășurate la nivelul comunității academice, contribuind astfel la evoluțiile sociale. Valorile morale, valorile ortodoxe sunt valori perene.

Juristul din mine mă îndeamnă să reamintesc faptul că orice normă juridică are drept fundament normele morale, însă nu orice normă morală devine și o normă juridică, dobândind exigențele acesteia. Dacă normele

juridice sunt, uneori, mult prea schimbătoare, normele morale reprezintă coloana de susținere a spiritualității noastre, a ființei naționale, reprezentând constantele noastre existențiale.

Sigur, concordanța dintre cele două categorii de norme, normele morale și normele juridice, se pretează la discuții extinse, dar, evident, în mod distinct, probabil sau poate într-o altă conferință, într-un alt cadru. Din perspectiva mea, temele conferinței, așa cum sunt enunțate, pun în discuție valori fundamentale pentru om, pentru societate, pentru statul de drept în care trăim. De exemplu, binele comun, una dintre temele care formează obiectul conferinței, nu este definit în nicio lege, fie ea și fundamentală. Totuși, se consideră că acest bine comun rezultă din exigențele statului de drept.

Prin urmare, rămânând fie cu titlu exemplificativ, doar și la această temă, ar trebui sau va trebui de văzut care este acest bine comun, care îi sunt coordonatele lui, cine le stabilește, cine asigură continuitatea de la o perioadă la alta, fie ea și istorică, pentru a vedea care sunt direcțiile spre care, în mod firesc, noi tindem și poate le și realizăm. Eu am văzut programul conferinței. Toate temele sunt, în limita competențelor mele, să spunem, de mare actualitate și sunt pliate pe așteptările noastre, pe drepturile, pe libertățile noastre. Cine ne îndeamnă cel mai bine spre a atinge aceste valori, spre evoluția noastră interioară sau exterioară? Norma morală, norma juridică, Biserica, statul sau toate împreună? Cred eu – și voi rămâne alături de dumneavoastră la această conferință, pe cât posibil pe toată durata de desfășurare – că vom găsi, fie și parțial, răspunsuri la aceste întrebări, care vrem sau nu vrem ne frământă, le exprimăm sau nu le exprimăm, ele există și trebuie să aibă o dezlegare, cum s-ar spune, o rezolvare în acord cu acest bine comun, cu aceste drepturi fundamentale, cu acest filon în evoluția noastră spirituală, morală și socială.

Rămân, așadar, recunoscător pentru invitație, vă mulțumesc și, ca Rector al Universității, vă urez mult succes și, totodată, vă felicit pentru această conferință care se prefigurează, cu certitudine pentru mine, a fi de mare reușită spirituală și științifică. Încă o dată, mulțumiri, sănătate tuturor participanților, tuturor oamenilor în general.

Părintele Decan Ion Vicovan:

Mulțumim foarte mult, domnule Rector, pentru prezența dumneavoastră alături de noi, pentru mesajul pe care l-ați adresat, pentru faptul că mereu, cum spuneam, dumneavoastră personal și echipa de colaboratori ați fost și sunteți alături de Facultatea noastră, de aprecierea pentru acest Simpozion și de tema pe care și-a propus-o și de aprecierea la adresa Facultății noastre din cadrul Universității pe care o conduceți. Mulțumim, de asemenea, pentru faptul că veți rămâne, cât timpul vă permite, alături de noi la această conferință, zicem noi, benefică pentru toată lumea. Mulțumim foarte mult, domnule Rector!

În continuare, invităm la cuvânt pe Părintele profesor Radu Preda, care a fost și este alături de noi de mai mulți ani de zile în organizarea Simpozionului „Dimitru Stăniloae” în acest format, care, de un număr de ani de zile, de asemenea, este și profesor asociat și al Facultății noastre la un program de master de „Misiune și slujire pastorală”, necesar pentru Biserică și pentru Ortodoxia de astăzi, și îl rog să vorbească, în numele membrilor comitetului științific, despre Simpozionul la începutul căruia ne aflăm.

Părintele Profesor Radu Preda: Da, mulțumesc, Părinte Decan, mulțumesc, Înaltpreasfinția Voastră, Domnule Rector, dragi participanți la acest Simpozion și, bineînțeles, mulțumesc anticipat celor care își fac timp sau își vor face timp să participe direct sau să urmărească înregistrările acestei întâlniri academice online care, într-adevăr, s-a dovedit, până acum cel puțin, mult mai cronofagă decât ar fi fost prezența noastră fizică la Iași pe care o regretăm cu toții, eu în mod special.

Tema aceasta a „Ortodoxiei și a modernității”, nu ca două blocuri care stau unul împotriva celuilalt, s-a articulat în urma unei creșteri de la o ediție la alta. Să nu uităm că în 2017, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Mitropolit Teofan și în contextul anului omagial hotărât de Sfântul Sinod al Patriarhiei noastre, al Bisericii noastre, ne-am aplecat asupra unei teme la fel de spinoase, poate chiar mai spinoasă, pentru că privește biografii concrete, inclusiv ale unora care sunt încă în viață.

Așadar, ne-am aplecat asupra raportului dintre martiriu și memorie în România comunistă. De altminteri, și aici nu vreau să fac reclamă ieftină, dar împreună cu Părintele Ion Vicovan și cu colaboratorii pe care i-am avut, am reușit să publicăm un volum, zic eu, de ținută, cu *Acta* acestui Simpozion din 2017, chiar la editura Polirom din Iași. Acest Simpozion, din 2017, s-a dorit un fel de prefață la anul centenar, tocmai pentru că noi știm foarte bine că bucuriile au la bază sacrificii, că orice fel de sărbătoare, și orice fel de prosperitate se plătește în avans prin lacrimile și prin lipsurile generațiilor anterioare și, de aceea, Simpozionul din 2017 a pregătit cumva, pe cel din 2018, care s-a aplecat asupra altui raport, la fel de discutabil și de important în același timp, precum cel dintre local și universal în Ortodoxia românească.

Tocmai pentru că, noi ne apropiem, și aici, de tema modernității, încetul cu încetul, tot pentru că marea dilemă a Ortodoxiei moderne chiar aceasta a fost: ideea de a se decupa, pe criterii etnice, în condițiile în care modelul ortodoxiei bizantine, de pildă, pe care l-a invocat și Înaltpreasfințitul Teofan, era un model universal, în sensul pluriethnic. Deci, din punctul acesta de vedere, tensiunea existentă și astăzi s-a văzut și la întâlnirile panortodoxe, la Sinodul din Creta, se va vedea și de acum înainte. Noi avem, în continuare, nevoie de o metabolizare și, în același timp, de o sinteză care să repună într-un dialog profund dimensiunea locală și cea universală a Ortodoxiei. Noi, ca Ortodoxie românească, ne-am dovedit, de-a lungul secolelor, că suntem o bună punte și, în același timp, un bun refugiu, inclusiv am fost și pentru patriarhi ai Constantinopolului, ai Patriarhiei Ecumenice în timpul dominației turcești. Suntem o Ortodoxie echilibrată și nu spun aceasta din mândrie și nici pentru că aș avea eu vreun merit că Dumnezeu a îngăduit să fiu născut român și ortodox.

Așadar, după Simpozionul din 2017, legat de rădăcina suferinței, ajungând în 2018 la împlinirea națională a Ortodoxiei românești și a națiunii prin Marea Unire, fapt care însă nu a rezolvat tensiunea dintre local și universal despre care vorbeam, în 2019, ne-am pus problema, la cei 30 de ani de la căderea comunismului, cum arată creștinismul în postcomunism și ne-am axat pe cele trei dimensiuni, care sunt foarte importante fiecare în parte și toate la un loc: *tranziție*, iată, de 30 de ani, tot vorbim de tranziție fără să știm de unde plecăm; poate că știm de unde plecăm, dar nu avem o

foarte clară imagine unde vrem să ajungem; *terapie*, pentru că orice tranziție, orice călătorie oarecum forțată la nivel biografic, naște traume și atunci trebuie să te apleci asupra lor din punct de vedere terapeutic, vindecător, ne-am aplecat, desigur, și asupra *dimensiunii viitoare*, asupra tendințelor, ce ne așteaptă sau, mai bine zis, ce am putea noi, omenește vorbind, construi, mai ales și mai cu seamă, citind semnele vremii pe care Dumnezeu nu încetează să ni le arate.

Iată că, am ajuns în anul 2021, cu o întârziere, cum s-a spus, de un an, la începutul unui nou triptic de teme, pe care noi le-am gândit în consiliul științific: prima temă este Ortodoxie și modernitate, urmată de două mari alte probleme, teme sau provocări, problematica diasporei și modul în care dăm mai departe credința, predania. Tema diasporei era gândită să fie anul acesta, dar, tocmai fiind amânarea legată de pandemie, s-a decalat cu un an. Am propus această temă - tocmai pentru că suntem pentru prima dată în istoria noastră recentă, dar și mai veche, în situația de a avea cantități populaționale românești - și spun accentuat cantități populaționale românești - în afara granițelor noastre, care, cu siguranță, prin metabolizarea experienței străinătății, vor duce la o acumulare a unei noi calități, acum sau peste jumătate de secol sau peste chiar un secol, nu știm cum se va termina acest experiment, să-l numim așa provizoriu, al unor prezențe românești masive în Europa, în America, în Australia sau în alte colțuri din lume.

De altminteri, nu întâmplător, spuneam chiar de curând unui jurnalist german că nu există locuri de pe pământul acesta compatibile cu viața în care să nu dai de un român, din Antarctica și până la Polul Nord, în insulele unde se prelucrează carnea de focă, găsești români, inclusiv sau mai cu seamă din Moldova, că sunt din Vaslui, că sunt din Botoșani sau din alte zone. Așadar, este o experiență la firul ierbii, este o experiență care acoperă și mai multe alte etape, și sociale, și de cunoaștere. Avem profesori, avem doctori, avem ingineri, avem muncitori, avem șoferi de camioane, adică noi suntem partea unor circuite economice și de cunoaștere, care, la un moment dat, aceste firave fire vor trebui legate într-un nod care, ar trebui pentru noi, ca țară, ca națiune, să fie de folos. Cum va fi nu știm. A treia temă la care ne gândeam și care ar fi fost să fie anul viitor, dar, iată, va fi peste doi ani, a fost analiza modului în care dăm mai departe credința, predania. Aici intră totul: cateheză, prezența mesajului creștin pe internet, ora de religie,

structura social-religioasă a familiei, a grupului social, rolul mănăstirilor și rolul parohiilor, nu în ultimul rând. Bineînțeles, se deschid câteva teme majore chiar în cadrul aceleiași teme, pe care, dacă reușim măcar să le conturăm, am face – cred eu – un serviciu celor care împreună cu noi slujesc Biserica și, nu în ultimul rând, corpul social al României de azi și, mai cu seamă, al celei de mâine.

Acum, revenind la tema raportului dintre modernitate și Ortodoxie, trebuie să ne întrebăm în mod onest ce oferă modernitatea și ce dăruiește Ortodoxia? Ei bine, modernitatea a dat o serie de reguli, un cadrul juridic, amintit și de Domnul Rector, și politic, garantând dreptul la proprietate, oferind șansa emancipării economice și/sau educaționale a individului. Tot ea a făcut din statul de drept și democrație elementele identitare, chiar dacă, așa cum s-a văzut și de curând și nu oriunde, mai cu seamă în America, în patria prin definiție a democrației, prin jocuri mediatice și presiunile ilegale și nedemocratice ale finanțelor și ideologiilor, acest stat de drept și democrația ca atare se află într-un permanent echilibru precar. Dar, vorba lui Churchill, alternativă, deocamdată, nu avem. Apoi, tot în modernitate, omul, de unul singur, a cunoscut oportunități fără precedent, a călătorit, a gustat din culturi străine, a descoperit și a admirat diversitatea lumii, inclusiv cu riscul de a balansa periculos între sincretism și relativism, și tot el, însă, de unul singur, în familie sau în grup, a căzut în depresii, în excese și, așa cum ne arată și istoria secolului al XX-lea, s-a lăsat antrenat în inginerii sociale criminale, crezând că face bine.

La rândul ei, însă, Ortodoxia dăruiește, ca și până acum, să spunem așa, același program, este ancoră de credință, permanent tradusă – și aici este rolul teologiei noastre de școală – de la o generație la alta, dăruiește o practică liturgică fără egal, chiar dacă și aceasta a mai avut schimbări, unele chiar recente, deloc minore. Ortodoxia oferă o rânduială, în general, care face nemijlocit ca lumea dezlănțuită de afară să aibă măcar în mintea și în sufletul credinciosului o noimă, o rațiune divină. Tot ea ne-a dăruit și ne dăruiește, altfel decât mediul digital, rece, mulți prieteni intimi, activi pe pământ, dar cu domiciliul în cer: Sfinții. La nevoie și în crize, ei ne liniștesc, ne iau din povară și ne încurajează, și, nu în ultimul rând, încearcă, inclusiv în anii aceștia pandemici, să ne tot spună să nu facem din frica de moarte, trecută prin frica de boală, mobilul unic al existenței noastre. O fac și în

aceste zile, anunțându-ne, inclusiv în plină modernitate, că, într-adevăr, Hristos a înviat!

Părintele Decan Ion Vicovan:

Mulțumim, Părinte Radu, pentru această prezentare interesantă, care, într-un fel, a deschis, a creionat dezbaterea care va urma peste câteva clipe. Spre finalul acestei ceremonii de deschidere a Simpozionului, vom asculta, în interpretarea aceleiași formații, corul bărbătesc „Iosif Naniescu” al Facultății noastre de Teologie, condus de Părintele lector dr. Gabriel-Ionuț Năstase, irmos calofonic „O, dumnezeiescul...”, pe glasul I, după ce, în deschidere, cum spuneam, am ascultat imnul de biruință „Hristos a înviat!”, pe glasul al cincilea. Așadar, ascultăm împreună această piesă imnografică în interpretarea coralei Facultății noastre de Teologie.

Urmează, în câteva clipe, dezbaterea serii care introduce subiectul Simpozionului nostru și dăm cuvântul, astfel, Părintelui profesor Radu Preda, care va modera această interesantă dezbatere cu invitați de marcă, cum, de altfel, ne-a obișnuit sau ne-am obișnuit în ultimii ani, considerând că formatul acesta al Simpozionului „Dumitru Stăniloae” este unul cuprinzător, deschis, după cum am văzut ieri și astăzi și la nivelul tinerilor, elevilor de liceu, studenților și, acum, celor care ne urmăresc și care așteaptă discuții aprinse pe această temă. Părinte profesor, aveți cuvântul.